

שאלות ותשובות - לייעוץ המשפטי לחברי הפ"י

פתח דבר

הארכיוני יבוער. בין היתר נדרשים פיקוח ובקרה על רשומות אלקטרוניות, וכל זאת כדי לשמרן לאורך זמן (עד לביעורן לפי התקנות וההנחיות), כדי לוודא שהתוצרים הדיגיטליים יהיו קריאים, ניתנים לאחזור וזהים למקור. אפשר להקיש מהוראות התקנות והנהלים האלה ולהחיל את הכללים גם על גופים פרטיים הנותנים שירות פסיכולוגי וכן על פסיכולוג במסגרת עבודתו הפרטית. אולם במקרה כזה הם יכולים להיות חשופים לטענות מצד המטופלים כי החוק אינו חל עליהם.

האם אפשר להשתמש במסמך סרוק כראיה בהליכים משפטיים? מהם התנאים לכך?

כפי שנאמר לעיל, אחת המטרות של החובה לשמור על המסמכים הפסיכולוגיים היא בין היתר לצורך השימוש בהם כראיה בהליכים משפטיים.

בתקנות העדות (העתקים צילומים), תש"ל-1969, ישנן הוראות המתייחסות לשימוש במסך סרוק שמקורו בוער לצורך ראיה בהליכים משפטיים. בתקנות אלה נקבעו תנאים אימתי מסמך סרוק ישמש כראיה לכאורה בהליך משפטי, כדלקמן:

א. הסרוק אישר שהמסמך נסרק מהמקור בשלמותו ונלווה לקובץ המחשב מידע המציין שהוא תוצר של סריקה ממוחשבת.

ב. ננקטו אמצעים סבירים כדי להבטיח את שמירת קובץ המחשב בצורה הנאמנה למקור.

ג. ננקטו באופן סדיר אמצעי הגנה סבירים מפני חדירה לקובץ המחשב ומפני שיבוש בעבודת המחשב העלולים לפגום בנאמנות קובץ המחשב למקור.

ד. אם חל מעבר מטכנולוגיה לטכנולוגיה, ננקטו אמצעים סבירים כדי להבטיח את נאמנות קובץ המחשב למקור.

ה. תועדו הפעולות המפורטות בפסקאות (א) עד (ד) לעיל.

ו. אם מוגש פלט של קובץ מחשב, הוא הופק כתוצאה מתהליך סריקה ממוחשבת הממלא אחרי התנאים בפסקאות (א) עד (ה), והוכח הקשר בין אותו פלט לבין קובץ המחשב.

יש לציין כי התנאים שצוינו לעיל הנוגעים למסמך סרוק הם תנאים מצטברים. על כולם להתקיים בכדי שיהיה אפשר להשתמש במסמך הסרוק כראיה בהליכים בבית המשפט.

אדם שהיה בטיפול פסיכולוגי בהיותו ילד ביקש לאחר שבגר לקבל את הרשומות הפסיכולוגיות. האם הן שייכות לו או להוריו?

ברשימה זו נשתף את קוראינו בשאלות של פסיכולוגים שהגיעו לאחרונה למשרדנו. נדגיש, כי אין בתשובות אלו כדי למצות או לשקף את כל הסוגיות שעולות בעניינים אלו. מטרתן, בין היתר, לעורר עניין וחומר למחשבה, וכן לתת בידי הקורא קווים משפטיים כלליים בנושאים הרלוונטיים. על כן אין לראות בתשובות אלו משום ייעוץ משפטי או תחליף לייעוץ משפטי, ואנו ממליצים לפנות לייעוץ משפטי מתאים במידת הצורך.

הנה לפניכם כמה שאלות ותשובות.

פסיכולוגים רבים שומרים חומר בעניין מטופליהם והדבר "גוזל" שטח רב. עלתה השאלה: האם אפשר לשמור את החומר הפסיכולוגי על גבי קובץ סרוק, כתחליף לשמירת המסמכים?

בתקנות הארכיונים (ביעור חומר ארכיוני במוסדות המדינה וברשויות המקומיות), תשמ"ו 1986 (להלן: "תקנות הארכיונים") נקבעו הוראות בהקשר לביעור חומר וכך קובעת תקנה 14 ב': "סרק מוסד חומר ארכיוני, ונתקיימו בהעתק הסרוק של החומר הארכיוני התנאים המפורטים 3(א) (1) לתקנות העדות (העתקים צילומים), התש"ל-1969, בצירוף תיעוד לקיומם, וכן נתקיימו בהעתק הסרוק נהלים לביצוע סריקה, שיקבע המוסד, באישור גזר המדינה, תהא תקופת שמירתו של החומר הארכיוני 10 ימים מתאריך הסריקה ולאחר מכן המוסד רשאי לבערו".

בהפניה לתקנות העדות (העתקים צילומים) שמפנה חוק הארכיונים ישנו פירוט של תנאים מתי העתק צילומי של מסמך שבו עור ישמש ראיה לכאורה בהליכים משפטיים. לעניין חוק הארכיונים תש"ו-1955, בכדי שיהיה אפשר לבער את החומר יש לעמוד בתנאי שמדובר "בהעתק צילומי מזוער".

יש לציין כי תקנות הארכיונים שצוינו לעיל חלות על מוסדות המדינה ורשויות מקומיות וישנה רשימה כזו בתקנות הארכיונים. אין זה ברור אם אפשר להחיל תקנות אלו על מוסדות או גופים פרטיים שנותנים שירותים פסיכולוגיים או על פסיכולוגים עצמאיים הנותנים שירות פסיכולוגי פרטי במרפאה פרטית.

בנוסף לתקנות הארכיונים שצוינו לעיל ישנם נהלים (נוהלי גנזך המדינה) באתר גנזך המדינה שבמשרד ראש הממשלה. יש נהלים לביצוע סריקה לצורך ביעור חומר ארכיוני ובהם ישנן הוראות ודרישות סף רבות שעליהן יש לעמוד בטרם החומר

חריגים כדוגמת אשפוז פסיכיאטרי כפוי, שם, לפי האמור בחוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991, נקבע שאפשר להכיר בזכויות הקטין בנפרד מאלו של הוריו כבר מהגיעו לגיל 15. ראו בעניין זה במאמרו של שופט בית המשפט העליון, אליקים רובינשטיין "על הקטין במשפט" ב"משפחה במשפט" ג-ד התשס"ט-התש"ע בעמ' 42-43:

"המושג 'זכויות הילד', כיצור בעל דעה עצמאית משלו, וגם לכך ניתן ביטוי על ידי בתי המשפט. זו גישה רחבה יותר שעניינה מתן אוטונומיה לילד כבעל זכויות עצמאיות הנפרדות משל הוריו - כפי שציין שופט בית המשפט העליון סלים ג'ובראן באחת הפרשיות. מובן כי המציאות מורכבת: גם משישמע קולו של הילד - וכמובן, ככל שיתבגר ישמע ביתר שאת - וגם משמבקשים אנו ליתן לו את האוטונומיה הרבה האפשרית, עדין ניסיון החיים שלו אינו רב ובגרותו אינה מלאה, ומכלול התמונה מחייב אפוא איזון. על כן, כפי שמציינים מלומדים, יוענקו הזכויות באופן הדרגתי, על פי עקרון הכשרים המתפתחים".

בנוסף, ראו לעניין זה בעמ' 2338/09 פלונית נ' פלוני, תק-על 2730 (2) 2009 שם נפסק: "הילד הוא יצור אוטונומי בעל זכויות ואינטרסים עצמאיים מאלה של הוריו. אמנם, היקפן של הזכויות עשוי להיות צר מזכויותיהם של מבוגרים... 'זכויות הילד' אינן המרה של מושג 'טובת הילד'. היפוכו של דבר, הן מושג רחב יותר ממושג 'טובת הילד' והן כוללות אותו בתוכן".

האיזון שעליו מדבר השופט רובינשטיין עולה גם מתוך סעיף 4.2 לקוד האתיקה המקצועית של הפסיכולוגים בישראל - 2004, שם נקבע כי:

"כאשר הלקוח אינו כשיר לתת הסכמה (קטין או פסול-דין), על הפסיכולוגים לבקש ולקבל הסכמה ממי שמוסמך כחוק לתת הסכמה זו. עם זאת - עליו להסביר ללקוח, שיקבל את ההתערבות, את פרטי ההתערבות המקצועית ותנאיה, באופן התואם את יכולותיו הפסיכולוגיות של הלקוח, ותוך התחשבות בהעדפותיו ובטובתו, ועליו לקבל ככל האפשר גם את הסכמתו לשירות".

בסעיף 3 לחוק הכשרות המשפטית והאפוסטרופוסות, תשכ"ב-1962 (להלן: "חוק האפוסטרופוסות") נקבע: "אדם שלא מלאו לו 18 שנה הוא קטין; אדם שמלאו לו 18 שנה הוא בגיר", וסעיף 14 לחוק מוסיף לעניין זה כי: "ההורים הם האפוסטרופוסים הטבעיים של ילדיהם הקטינים". יש לציין לעניין זה כי שני ההורים יחדיו הם נציגיו החוקיים של הקטין. עליהם לדאוג לזכויותיו של הקטין. מסמכותם ומחובתם לעשות זאת.

משבגר הקטין, בשלה זכותו שלו לשאת בזכויותיו בעצמו, וראוי הוא לממש זכויותיו באורח עצמאי. אין הוא תלוי עוד בהוריו, האפוסטרופוסים הטבעיים. חוק זכויות החולה החל, כאמור, גם על פסיכולוגים, קובע בסעיף 18(א) כי מטופל זכאי לקבל מהמטפל (פסיכולוג) או מהמוסד הרפואי מידע רפואי מהרשומה הרפואית, לרבות העתקה, המתייחסת אליו. זכות זו זכתה להכרה, בין היתר, בחוק ההתיישנות תשי"ח-1958, שם נקבע בסעיף 10 כי: "בחישוב תקופת ההתיישנות לא יבוא במניין הזמן שבו עדיין לא מלאו לתובע שמונה-עשרה שנה". לענייננו, חישוב תקופת ההתיישנות הרשומה הרפואית יחל מיום הגיעו של המטופל לגיל 18.

בסעיף 63 לחוק האפוסטרופוסות נקבע: "...בפקיעת האפוסטרופוסות חייב האפוסטרופוס - ... למסור לחסוי או למי שקבע בית המשפט את נכסי החסוי הנמצאים בידו או בפיקוחו, ואת המסמכים הנוגעים לנכסים אלה;..." לעניין זה, אפשר לראות את תפקיד האפוסטרופוסים כנמשך גם לאחר הגעתו של הקטין לגיל 18, במובן זה שעליהם מוטל לדאוג למסירת הרכוש והמסמכים הנוגעים אליו (לעניין זה ראו: תמ"ש (ב"ש) 16771/99 י.מ. נ' ר.ח.כ. ואח' (פורסם בגבו-2013), בעמ' 28).

בסעיף 2 לחוק זכויות החולה התשנ"ו-1996 (להלן: "חוק זכויות החולה") מגדיר המחוקק מיהו מטופל, באומרו: "חולה וכל המבקש טיפול רפואי", ולמעשה כולל גם קטין שאינו נבדל מהותית מבגיר בהיבט של היותו מטופל. ועם זאת, מטופלים שגילם אינו עולה על 18 אינם כשירים משפטית בפני החוק ועל כן חוסים הם תחת האפוסטרופוסים הטבעיים וכפופים להסכמתם, לביצוע פעולות משפטיות ואזרחיות. להוציא

את זכותו של החולה לקבל מידע, והוראת סעיף 18(ג) מדריכה את שיקול-דעתו של המטפל כי 'אם המידע עלול לגרום נזק חמור לבריאותו הגופנית או הנפשית של המטופל או לסכן את חייו', כי-אז רשאי המטפל שלא למסור למטופל מידע רפואי הנוגע לו, במלואו או בחלקו. ניתן דעתנו על כי מטפל רשאי למנוע מידע ממטופל אך בתתו דעתו על בריאותו של המטופל, ורשאי הוא לשקול אך שיקול זה בלבד. מטפל אינו רשאי, ואינו מוסמך, לכאורה למנוע מידע ממטופל אם מסירת המידע עלולה לסכן את הזולת (את הרופא עצמו או אדם אחר)".

אפשר להבחין בין רשומות פסיכולוגיות לבין תרשומות אישיות של הפסיכולוג. אין חייבים לפי החוק למסור תרשומת אישית, ותרשומות כאלה אפשר שלא להעביר. אין הגדרה בחוק מהי תרשומת אישית ומה נכלל במסגרתה. מכל מקום, מוצע לכל פסיכולוג להיות ער לאפשרות זו (וראו מאמרו של עו"ד ברוך אברהמי, "החיסיון הפסיכולוגי, מה שנתר ממנו והיכן בכל זאת ישמור הפסיכולוג תרשומות אישיות" ב"פסיכואקטואליה" מאפריל 2015, עמ' 53-56).

האיזון בין העניינים הללו והיישום המעשי שלהם מעורר לבטים ואינו פשוט. עשויים להיות למשל אינטרסים שונים וגישות שונות להורים, ביחד או לכל אחד מהם בנפרד, וייתכנו גם עמדות שונות לגבי זכויות הילד וטובת הילד. בכך לא נדון במסגרת רשימה זו, ובכל מקרה יש להתאים ולאזן בהתאם לנסיבות.

פסיקת בתי המשפט לגבי דרישה לקבלת חומר רפואי מלמדת כי בתי המשפט לא קיבלו גישה פטרנליסטית ועמדו על זכותו של בעל הזכות. פסיקה זו לא הייתה לגבי עניינים של טיפול פסיכולוגי אך יש להניח כי אותה גישה תהיה גישה בתי המשפט לגבי תשובות פסיכולוגים.

בהקשר זה נציע לקוראנו לעיין במאמרה של ימימה גולדברג "ייעוץ וטיפול בילדים: טובת הילד, ההגנה על הילד, ההגנה על ההורים" סוגיות אתיות במקצועות הייעוץ והטיפול הנפשי, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית ירושלים, תשס"ג, עמ' 252-253).

האם פסיכולוג רשאי לפעול במסגרת של חברה או כחברה?

חוק הפסיכולוגים, כמו גם התקנות והכללים המתייחסים לפסיכולוגים, לא אוסרים מתן ייעוץ פסיכולוגי במסגרת חברה. במקרה של חברה בבעלות הפסיכולוג ובשליטתו, אין מניעה מבחינת החוק שהפעילות הכלכלית של הפסיכולוג תיעשה במסגרת חברה שתנהל את הפעולות הכספיות, תדווח ותשלם לרשויות המסים, תחתום על חוזים וכו'. סעיף 2 לחוק החברות, תשנ"ט-1999, קובע כי: "כל אדם רשאי

מה הדין כאשר חשיפת תוכן הרשומה הפסיכולוגית עשויה לגרום לילד שבגר נזק?

ככלל, לפי סעיף 18 סעיף קטן (א) לחוק זכויות החולה התשנ"ו-1996 (להלן: "חוק זכויות החולה"), "המטופל זכאי לקבל מהמטפל או מהמוסד הרפואי מידע רפואי מהרשומה הרפואית, לרבות העתקה, המתייחסת אליו". חריג לזכות לקבל מידע רפואי קיים לגבי מידע שעלול להזיק נזק חמור לבריאותו הנפשית של המטופל.

לפי סעיף 18 בסעיף קטן (ג) לחוק זכויות החולה, החריג לכלל האמור, רשאי מטפל (פסיכולוג) להחליט שלא למסור למטופל מידע רפואי מלא או חלקי המתייחס אליו, אם המידע עלול לגרום נזק חמור לבריאותו הגופנית או הנפשית של המטופל או לסכן את חייו. על המטפל להודיע על החלטתו לוועדת האתיקה שהוקמה לפי סעיף 24 לחוק זכויות החולה בצירוף המידע והמסמכים שלא נמסרו למטופל והנימוקים לאי מסירתם. אין מדובר בוועדת האתיקה של הפ", אלא בוועדות אתיקה המוקמות מכוח חוק זכויות החולה.

בפנייה לוועדת האתיקה לפי סעיף 24 לחוק זכויות החולה יש לכלול את הפרטים הבאים:

- שם המוסד הרפואי ושם המטפל.
- פרטי הפונה - (א) אם הוא המטפל, יצוין, בנוסף לשמו ושמו של המוסד, גם תפקידו; (ב) אם הוא אינו המטפל, יצוין שמו, מספר הזהות שלו, מקום מגוריו ומען להמצאת תשובה.
- פירוט העובדות העיקריות.
- ההוראה בחוק שלפיה נעשית הפנייה.
- עניינו של הפונה בקביעת ועדת האתיקה.
- קרבת הפונה למטופל (אם קיימת).

יש לשים לב כי ועדת האתיקה שבחוק זכויות החולה תדון בפניות שיגיעו לפתחה בהרכב של חמישה חברים: מי שכשיר להתמנות לשופט מחוזי, שני רופאים מומחים מתחומי התמחות שונים, פסיכולוג או עובד סוציאלי ונציג ציבור או איש דת.

נוסיף עוד שאת ההחלטה שלא להעביר את המידע הרפואי לפי סעיף 18(ג) לעיל יש לבחון תוך התמקדות במטופל ולא בזולת כאשר אין מדובר באדם הסובל ממחלת נפש לפי חוק טיפול בחולי נפש, תשנ"א-1991, ששיקול סיכנו של הזולת אינו שיקול ראוי לאי-מסירת מידע למטופל. בעניין זה נפסק בעתירה מנהלית 6219/03 פלונית נ' 1. משרד הבריאות 2. ד"ר דן אנוך, פסיכיאטר מחוזי, מחוז חיפה, פ"ד, נח (2004) 145, (6):

"חוק זכויות החולה, שלא כחוק הטיפול בחולי נפש, מפרט הן בזכותו של חולה לקבל מידע על אודות מצבו הרפואי הן בסייגים השלובים באותה זכות; הוראת סעיף 18(א) מכוננת

כנים בהצגת דרגתם המקצועית והאקדמית, יימנעו מכל מצג מטעה ולא ישתמשו בתואר מומחה שלא אושר בתקנות הפסיכולוגים (אישור תואר מומחה) התשל"ט 1979. פסיכולוגים לא ישתמשו בתואר אקדמי ממקצוע שאיננו פסיכולוגיה מבלי לציין את התחום האקדמי של התואר, וכן

לא ישתמשו בתואר פרופסור בפסיכולוגיה שניתן ממוסד אקדמי מחוץ לישראל, כשאין מופיע בציודו שם המוסד והארץ שבה ניתן".

4. נוסף ונאמר כי כעיקרון אין איסור להשתמש בתואר פסיכולוג במסגרת "אבחון, הרצאות, הדרכות ומקצועיות וכיו"ב" אולם על כל מקרה להישקל לגופו ולנסיבותיו. רצוי שלא תהיה הטעיה או רושם לא נכון אצל הציבור ככל שזהו עיסוק בפסיכולוגיה. אפשר לומר שבהרצאה שניתן בעניין הנוגע לתחומי הפסיכולוגיה, לדוגמה, אין מניעה ואולי אף מומלץ להשתמש בתואר הפסיכולוג.

סוף דבר

כפי שאמרנו בפתח, אין מטרתנו ברשימת שאלות זו לפתור את כל השאלות הקשורות בעניינים הללו, אלא מטרתנו להביא למודעות בקרב הקוראים וציבור הפסיכולוגים לשירות ולייעוץ המשפטי שניתן על ידי הפ"י לחברי הפ"י. לא אחת, התשובות עשויות להשתנות או לא להתאים, בהתאם לנסיבות הספציפיות של כל מקרה לגופו. לכן, נחזור על המלצתנו להיוועץ בייעוץ משפטי מתאים בכדי לקבל פתרון לשאלות ספציפיות אשר קשורות לנושאים שהעלינו לעיל.

עו"ד טל אופיר

לייסד חברה, ובלבד שמטרה ממטרות החברה אינה נוגדת את החוק, אינה בלתי מוסרית או אינה נוגדת את תקנת הציבור".

עם זאת, לדעתנו השירות הפסיכולוגי עצמו, טיפול פסיכולוגי וייעוץ פסיכולוגי, צריכים להינתן על ידי הפסיכולוג עצמו ולא על ידי חברה אשר בבעלותו או אשר בה הוא עובד. לדעתנו, ביחסים בינו לבין המטופל המחויבות היא של הפסיכולוג באופן אישי למקצועיות, לאחריות מקצועית ולעמידה בכללי האתיקה. זהו שירות מקצועי אישי והפסיכולוג הוא שרשאי לעסוק בפסיכולוגיה על פי החוק, ולא החברה. אך כאמור, הפסיכולוג רשאי לבצע את עבודתו במסגרת של חברה.

מהן החובות או ההגבלות החלות על פסיכולוג אשר מתאגד כחברה?

1. הלכה למעשה, לפי חוק החברות אין חובות מיוחדות על פסיכולוגים במסגרת התאגדות כחברה. אגרת רישום חברה (למעט חברה לתועלת הציבור) נכון למועד תשובה זו היא על סך 2,614 ₪, ואינה משתנה מאדם לאדם ותארו.
2. שמה של החברה צריך לעמוד בקריטריונים הקבועים בסעיף 5א לחוק הפסיכולוגים, תשל"ז - 1977 לעניין איסור שימוש בתואר, בכינוי או בהגדר. נקבע כי:

"(א) ... לא ישתמש בכינוי או בהגדר שיש בהם כדי לטעת בקרב הציבור רושם שאינו נכון על ההכשרה המקצועית המוכרת שלו או על כישוריו. (ב) השתמש פסיכולוג בתואר, בכינוי או בהגדר, שלדעת המנהל יש בהם כדי לטעת בקרב הציבור רושם בלתי נכון כאמור בסעיף קטן (א), רשאי הוא להורות לפסיכולוג להפסיק את השימוש בתואר, בכינוי או בהגדר..."
3. בנוסף, סעיף 11.2 לקוד האתיקה של הפ"י מוסיף וקובע כי:

"בפרסום עצמי או בהופעה בתקשורת פסיכולוגים יהיו

טל אופיר הוא עורך דין במשרד עורכי דין ברוך אברהמי, היעוץ המשפטי של הפ"י.